

ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
กรณีศึกษา: หมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน
(บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

The Potential of Community-Based Tourism under the OTOP Community
Tourism Project: A Case Study of I-Sarn Local Culture-Oriented Tourism
Village (Ban Sasom), Khong Chiam District, Ubon Ratchathani

ประกาย วutipัตถนพงษ์ (Prakai Wutipattanapong)¹

ชูศักดิ์ อินทมนต์ (Chusak Intamon)²

ฐิติมา สุ่มแสนหาญ (Thitima Somsanhan)³

^{1,2,3}นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-mail: chusak4475@gmail.com

Received: 6 May 2022

Revised: 23 May 2023

Accepted: 22 June 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี รวมถึงศึกษาศักยภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการศึกษาศักยภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษา แล้วใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อนำไปสู่ผลสรุปผลการวิจัยครั้งนี้

ผลการศึกษา พบว่า ศักยภาพของชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ๑ (บ้านชะจอม) แบ่งออกเป็น 9 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พัก 3) ด้านอาหารพื้นถิ่น 4) ด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน 5) ด้านแหล่ง

ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 6) ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและศาสนสถาน 7) ด้านการบริหารจัดการภายในชุมชน 8) ด้านการจัดกิจกรรมภายในชุมชน และ 9) ด้านความยั่งยืนของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวัตถุดิบและแรงงานในกระบวนการผลิต 2) ด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และ 3) ด้านการสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน และศักยภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อพัฒนาการประชาสัมพันธ์ผ่านโครงการต่าง ๆ การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ การพัฒนาการตลาดออนไลน์ การวิจัยเพื่อศึกษาความต้องการของการตลาด การพัฒนาความรู้ ทักษะความสามารถ การช่วยเหลือด้านเงินทุน เพื่อนำไปสู่การดึงดูดนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวยังชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ศักยภาพ, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี, บ้านชะจอม

Abstract

The objective of this study was to examine the potential of community-based tourism under the context of the OTOP community tourism project, as well as the potential of community-based tourism products and the potential of participation in the project's community tourism development, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province, OTOP Community Tourism Project of natural tourism village and I-Sarn local culture-oriented tourism (Ban Sasom). Using in-depth interviews with pertinent participants and non-participation observation in the study's community, the researchers applied a qualitative research methodology. Then use data analysis with content analysis to approached the conclusions of this research.

The study's results indicated that the natural tourist village's Ban Sasom community potential could be categorized into nine categories: 1) Appealing to tourists (2) Resources and accommodation 3) Local cuisine. 4) The traditions and cultures of the local community, 5) The natural attractions, 6) The cultural and religious places, 7) The management of the community, 8) The preparation of community events, and 9) The sustainability of tourism. There are three dimensions to the potential of village-based natural tourist goods (Ban Sasom): 1) The use of labor and raw materials in the production process 2) Local product standards and 3) branding a product and creating an identity as well as possible involvement in community development consists of the public and private sectors, educational institutions, and a network of local tourism sites that promotes learning to improve public relations through numerous initiatives, product and packaging research, and development. To examine market

demands and build knowledge, skills, and finance support, conduct online marketing development research. This will assist communities to attract tourists in a sustainable way.

Keyword: Potential, Community Tourism, OTOP Community Tourism Project , Ban Sasom

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศ ส่งผลให้เศรษฐกิจขยายตัว ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทำให้ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะรายได้ที่ส่งสู่ชุมชน ปัจจุบันการท่องเที่ยวสัมผัสชีวิตชุมชนหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวอย่างมากและเป็นการท่องเที่ยวมูลค่าสูง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2563) เนื่องจากการท่องเที่ยวที่ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนเวลานาน (กาญจนา แสงลัมสุวรรณ และศรัณยา แสงลัมสุวรรณ, 2555) ซึ่งภาคที่มีความหลากหลายทั้งการท่องเที่ยวยุคก่อนประวัติศาสตร์และอารยธรรมขอม แหล่งโบราณคดีและธรรมชาติมากมาย คือ ภาควัฒนออกเฉียงเหนือ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) ซึ่งจังหวัดที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์มากกว่า 200 ปี มีวิถีชีวิตริมฝั่งโขงที่น่าสนใจ (พรหมลิขิต อูรา และพิชญพร ศรีบุญเรือง, 2563) และมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในภาควัฒนออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564) เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพและความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และ มรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจำนวนมากมาย (เขมจิรา หนองเป็ด, สุวภัทร ศรีทองแสง และยุดี จิตต์โกศล, 2562)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีมีแนวคิดมาจากการดำเนินนโยบายด้านการลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มุ่งเน้นสร้างรายได้และความเจริญความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยมุ่งเน้นที่จะก้าวข้ามยุคของการผลักดันขายสินค้า OTOP ออกจากชุมชนเพียงด้านเดียว สู่การเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ตามความต้องการ (Demand Driven Local Economy) โดยการขายสินค้าอยู่ในชุมชน ใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ แปลงเป็นรายได้ ทั้งนี้ครอบคลุมและลูกหลานยังอยู่ร่วมกัน ไม่ต้องแข่งขันนำผลิตภัณฑ์ออกไปขายภายนอกชุมชน เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นบ้านที่ดี ชวนกันคิด ชวนกันทำ ผลิตภัณฑ์และบริการ รวมทั้งมีการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวระดับชุมชนที่มีเสน่ห์ดึงดูดและมีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชน ซึ่งรายได้จะกระจายอยู่กับคนในชุมชน ทุกคนมีความสุข เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง โดยสำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชนในนาม

ของกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนนโยบายด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนภารกิจอำนาจหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชนในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน (สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน, 2564)

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความสำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ หมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน หรือบ้านชะจอม ตั้งอยู่เลขที่ 108 หมู่ที่ 7 ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้รับเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยบ้านชะจอม มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญ และมีผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน คือผ้าทอขาวลายแสงแรก ซึ่งมีที่มาจากผาชนะใด ที่เป็นสถานที่ที่มีพระอาทิตย์ขึ้นเป็นที่แรกของประเทศไทย เปรียบเสมือนแสงแรกของประเทศ ทำให้ผ้าทอลายแสงแรกนี้กลายเป็นหนึ่งเดียวในประเทศไทยอีกด้วย

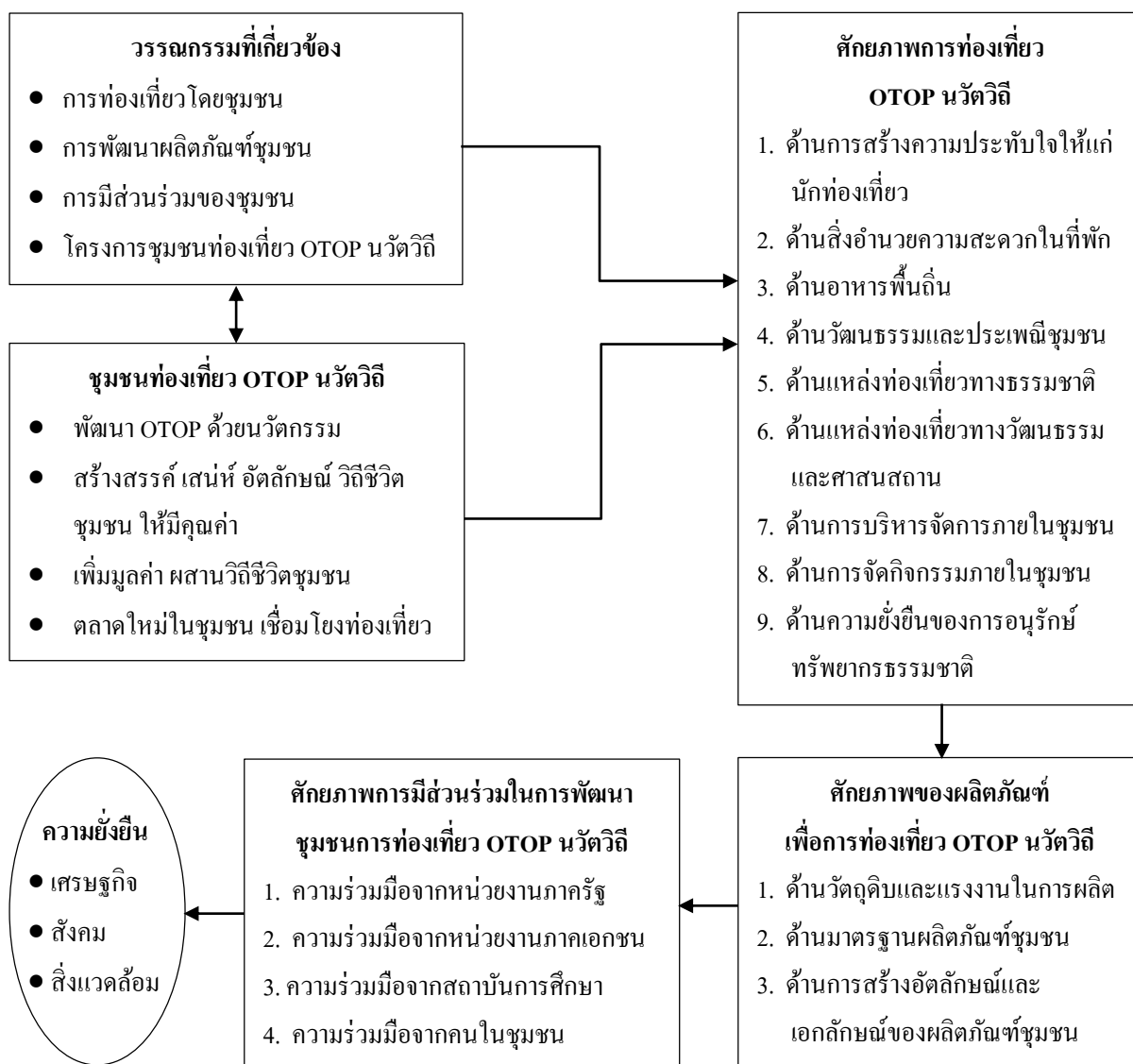
จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า หมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) มีการจัดการการท่องเที่ยวที่มีแบบแผนและแบบอย่างในการดำเนินการได้อย่างชัดเจน มีทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สวยงาม และมีสินค้าที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ที่อาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยมีการดึงเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ การสร้างนวัตกรรมให้กับผลิตภัณฑ์ และการสร้างช่องทางการตลาดที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ตามกระบวนการทำงานของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อค้นหาแนวทางในการส่งเสริมปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในชุมชนให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาในชุมชนมากขึ้นภายหลังจากวิกฤตของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ผ่านไป ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนนอกจากจะช่วยให้ชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ในระดับสูงแล้ว ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้อย่างเหมาะสมและสามารถที่จะสร้างระบบเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนให้กับชุมชนได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อศึกษาศักยภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบกรอบแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมร่วมกันหลายส่วน ทั้งด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้โครงงานต้นแบบที่มาจากโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีที่ประกอบด้วยมิติด้านการพัฒนา OTOP ด้วยนวัตกรรม การสร้างสรรค์เสน่ห์ อัตลักษณ์ วิถีชีวิตชุมชน ให้มีคุณค่า เพื่อเพิ่มมูลค่าบนพื้นฐานของผานวิถีชีวิตชุมชนในการสร้างตลาดใหม่ในชุมชนให้เกิดการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ซึ่งผลของการศึกษาจะนำไปสู่การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวและศักยภาพของผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีความยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม (ครรชิต มาระโกษ, รัชฎาพร วงษ์โสพนากุล, ภาณุวัฒน์ ชัมมิกนันท์, ไตรภพ โคตรรวงษา, ทักษิณา สมบูรณ์, กรรณิกา สุภาภา และจุฑาพร แก่นอ้วน, 2561) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่

ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังเน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมที่เข้ามาสนับสนุนอาชีพหลักหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน (ศศิชา หอมดลทิล, 2562) โดยเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดำเนินการและเป็นเจ้าของกิจการ ซึ่งมีความโดดเด่นของเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไปของแต่ละชุมชน (ปณณวิรุฬห์ วิเศษสุนทรสกุล, ขวสิทธิ์ ฌ กลาง, ชมพูนุช จิตติถาวร และ สหพันธ์ ตั้งเบญจสิริกุล, 2563) โดยจะต้องคำนึงถึงการไม่ทำลายวิถีชีวิตเดิม ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรของชุมชนเป็นสำคัญ

สำหรับหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและสร้างการมีส่วนร่วม เกิดความตระหนักถึงการอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่น ประกอบด้วย 10 ประการ ดังนี้ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ 2) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต 5) มีความยั่งยืนในด้านสิ่งแวดล้อม 6) ชุมชนยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม 8) เข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2560)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง ความต้องการของผู้ผลิตที่ต้องการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมให้มีการเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้นที่สามารถต่อยอดให้กับผลิตภัณฑ์เดิม เป็นการสร้างผลกำไรให้กับบริษัทเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างสถานภาพการแข่งขัน ลดการเสี่ยงภัยทางการตลาดที่ลูกค้าเสื่อมความนิยมลง เป็นการสร้างโอกาสใหม่ในการขยายช่องทางการตลาดมากยิ่งขึ้น (จิตพนธ์ ชุมเกตุ, 2560) ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน หมายถึง การปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนภายใต้ฐานภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อการเพิ่มมูลค่าให้มีโอกาสทางการตลาดมากขึ้น โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ 2) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ 3) การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ 4) การพัฒนาลักษณะของผลิตภัณฑ์ 5) การพัฒนาด้านภูมิปัญญา 6) การพัฒนาเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ (พรรณิภา ชาวคำ, ปริพรรณ แก้วเนตร, ณฐมน สังวาล, งามนิจ แสนนาพล และภูวนารถ ศรีทอง, 2561)

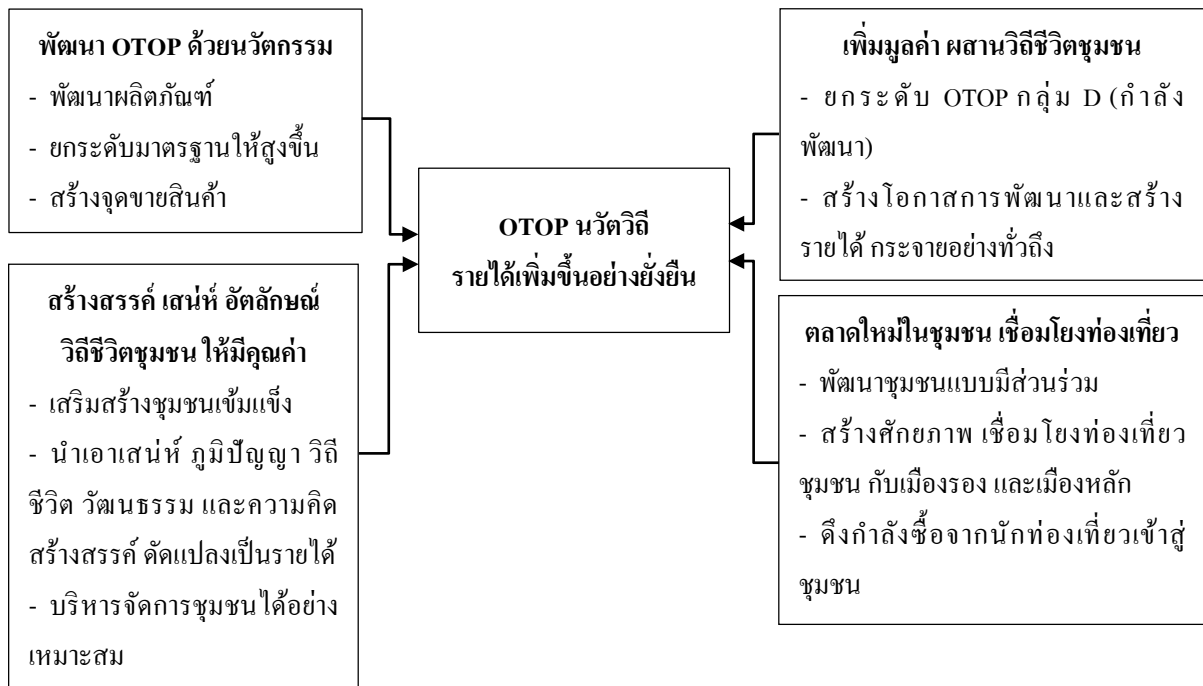
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมหรือโครงการตั้งแต่ต้น มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการกำหนดนโยบายทั้งในด้านการให้ข้อมูลข่าวสารและรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การวางแผนงาน ร่วมบริหารโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการติดตามและประเมินผลตามนโยบายแผนงาน

โครงการหรือกิจกรรมนั้นเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ (ชูศักดิ์ อินทมนต์, 2562) ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติ ในรูปแบบที่เป็นตัวเชื่อมโยงกับประชาชน ที่ได้ลงทุนลงแรงกับผลประโยชน์ที่ได้รับกลับคืนมา ทำให้ได้รับสิทธิการร่วมบริหารแบ่งปันผลประโยชน์จากการร่วมกันพัฒนาอย่างเป็นธรรม (ปรัชญา เวสารัชช์, 2544) โดยการมีส่วนร่วมจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขหรือหลักการ 3 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้าร่วม 2) กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และขีดความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม และ 3) การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพและอิสรภาพที่จะตัดสินใจ (อรทัย ก๊กผล, 2552) เพื่อนำไปสู่ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น 2) ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง 3) การสร้างฉันทามติ 4) การนำไปปฏิบัติง่ายขึ้น 5) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้าย 6) การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม 7) การคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชน และ 8) การพัฒนาภาคประชาสังคม (วันชัย วัฒนศัพท์, 2556)

แนวคิดเกี่ยวกับโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

OTOP นวัตวิถี เป็นหนึ่งในนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มุ่งเน้นสร้างรายได้และความเจริญความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี คือ ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดรายได้กับชุมชน โดยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง กระตุ้นเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศให้มีความเข้มแข็ง 2) เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางในการท่องเที่ยว (เมืองหลัก เมืองรอง ชุมชน) ให้มีความโดดเด่นมีความพร้อมบนอัตลักษณ์ของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และ 3) เพื่อสร้างและพัฒนากุศลกร ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีให้มีขีดความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และนำมาต่อยอดการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเหมาะสม (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561) ซึ่งแนวทางการดำเนินการของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีสามารถสรุป (สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน, 2564) ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แนวทางการดำเนินการของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม

วิธีการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาแนวทางการดึงดูดนักท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนการศึกษา 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลวรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และสมาชิกของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) จำนวน 18 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant observation) โดยผู้วิจัยใช้เวลาในการลงพื้นที่แฝงตัวเข้าไปท่องเที่ยวพร้อมทั้งพูดคุยเพื่อสอบถามความเห็นของสมาชิกหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) ในขณะเดียวกันก็เข้าไปเรียนรู้ เก็บข้อมูลที่จำเป็นและสำคัญเพื่อนำไปวิเคราะห์แนวทางการดึงดูดนักท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดทั้งในข้อมูลเชิงเนื้อหา และข้อมูลเชิงบรรยาย เพื่อประเมินศักยภาพ สถานภาพ จุดแข็ง และโอกาสของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม)

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปการวิจัย ข้อเสนอแนะ ของแนวทางการดึงดูดนักท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม)

วิธีการตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 18 คน และบันทึกเทปของการสนทนาร่วมกับการจดบันทึก หลังจากนั้นจึงทำการถอดเทปการสัมภาษณ์โดยละเอียดและทวนสอบความถูกต้องกับบันทึกที่ได้จดไว้ แล้วจึงทำการสรุปประเด็นที่ได้ทั้งหมดเรียงตามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยการสังเคราะห์ข้อมูลบทสัมภาษณ์ทั้งหมดแยกตามข้อคำถาม แล้วทำการหาความถี่ของคำตอบซ้ำในแต่ละประเด็น หลังจากนั้นจึงจัดกลุ่มของข้อมูลที่ผ่านมาการสังเคราะห์เรียงตามความถี่ที่ได้ เพื่อสรุปเป็นคำตอบสุดท้ายในประเด็นต่าง ๆ ก่อนนำไปใช้ตอบคำถามของการศึกษาแยกตามวัตถุประสงค์การวิจัยในขั้นตอนต่อไป

เครื่องมือที่ใช้การวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการดึงดูดนักท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) ประกอบไปด้วย

เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบโครงสร้างที่มีคำถามที่แน่นอน (Structured Interview) ซึ่งเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Open ended) จำนวน 1 ชุด

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ศักยภาพของชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม)

ตอนที่ 3 ศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม)

ตอนที่ 4 ศักยภาพการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม)

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการศึกษา พบว่า ศักยภาพของชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) สามารถแบ่งออกได้ 9 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว

1.1 มีการสร้างความประทับใจแรกให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน เช่น การต้อนรับอย่างอบอุ่น และเป็นกันเองจากผู้นำชุมชน และคนในชุมชน

1.2 สร้างความคุ้นเคย และให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้กับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน เช่น มีการแนะนำและกล่าวถึงประวัติของชุมชนโดยผู้นำชุมชน

2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พัก

2.1 มีห้องพักที่เพียงพอต่อการรับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยว และเยี่ยมชม และศึกษาดูงาน ในส่วนห้องพักมีจำนวนทั้งสิ้น 20 ห้อง สามารถรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยได้มากกว่า 50 คน ขึ้นไป

2.2 ห้องพัก และห้องน้ำสะอาด มีขนาดเหมาะสม

2.3 มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น ที่จอดรถที่เพียงพอ ป้ายบอกทางที่ชัดเจน มีมัคคุเทศก์เพียงพอในการนำเที่ยวที่มีความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี

2.4 สถานที่พักมีความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น มีไฟฟ้าที่สว่างเพียงพอ เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินสามารถติดต่อผู้นำชุมชน หรือผู้รับผิดชอบในส่วนของที่พักได้ทันที

3. ด้านอาหารพื้นถิ่น

3.1 อาหารพื้นถิ่นที่มีการแสดงถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน โดยเป็นอาหารพื้นบ้านที่มีวัตถุดิบมาจากแม่น้ำโขง นอกจากนี้อาหารมีความหลากหลาย และมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนร่วมกันคิดค้นขึ้นมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น แกงไก่บ้านใส่ผักไผ่

3.2 อาหารสะอาด ถูกหลักอนามัย และเพียงพอต่อนักท่องเที่ยวที่มาเยือน โดยจัดกิจกรรมการทำอาหารร่วมกันระหว่างคนในชุมชน และนักท่องเที่ยว นอกจากนักท่องเที่ยวจะทำอาหารและรับประทานอาหารแล้ว ยังได้รับรู้ถึงภูมิปัญญาทางด้านอาหารและสร้างความประทับใจร่วมกันกับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

4. ด้านวัฒนธรรมและประเพณีชุมชน

4.1 การสอดแทรกวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา ผ่านทางกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยว โดยภายในชุมชนมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมายเพื่อเรียนรู้ถึงประเพณี ขนบธรรมเนียม และ

วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษ ให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนตามจุดต่าง ๆ เช่น การครอบปูตา การดักบาตรข้าวเหนียวอบแสงแรกในสยาม ซึ่งมีคำขวัญประจำหมู่บ้านว่า “ที่ทำบุญ ที่เที่ยว ที่เดียวกัน”

5. ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

5.1 การเปิดให้นักท่องเที่ยวท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ๑ (บ้านชะจอม) มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความสวยงาม และได้ยกระดับเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยววิถีธรรมชาติ เช่น การท่องเที่ยวชมหินที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน คือ เสาเฉลียงสามเสา โห่งนจานบิน โห่งนหัวหมู ถ้ำลายมือฝึกองกอย โห่งนหินสัตุเตอร์ โห่งนแต้ม เสาเฉลียง จะพะใหญ่ หินหมวกลายแทง และดอกไม้กลายเป็นหิน นอกจากนี้ยังมีป่าชุมชนที่มีทางเดินให้ศึกษาของพืชสมุนไพร ซึ่งเป็นผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์อย่างมาก ซึ่งจะมีการจะมีการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวที่เหมาะสมให้กับนักท่องเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอีกด้วย

5.2 มีมัคคุเทศก์นำทางและอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวตลอดการเดินทาง ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแบบส่วนตัว และการท่องเที่ยวแบบหมู่คณะ

6. ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและศาสนสถาน

6.1 มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรม มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ให้ผู้มาท่องเที่ยวได้สักการะ ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ภายในชุมชน ได้แก่ วัดภูอานนท์ สำนักสงฆ์ภูน้อย วัดบ้านชะจอม และถ้ำปาฏิหาริย์ ที่สามารถเข้ามาเยี่ยมชม ศึกษาประวัติความเป็นมา และทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลได้อีกด้วย

7. ด้านการบริหารจัดการภายในชุมชน

7.1 มีการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน และความสามารถของคนในชุมชนอยู่เสมอ เช่น การแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของคนในชุมชน หรือตามกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ

7.2 มีการพัฒนาสร้างความรู้ ความสามารถให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การอบรมตามโครงการจากภาครัฐ และการศึกษาจากชุมชนท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ

7.3 มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายในการดำเนินงานที่ชัดเจน ซึ่งมาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งหมด

7.4 ผู้นำมีความเข้มแข็ง และคนในชุมชนมีความสามัคคี ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมภายในชุมชน ส่งผลให้การดำเนินการประสบความสำเร็จ และสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชน

8. ด้านการจัดกิจกรรมภายในชุมชน

8.1 มีกิจกรรมของชุมชนที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมและได้ทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน จากภูมิปัญญาที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตภายในชุมชนมากมาย ตามฐานต่าง ๆ ได้แก่ ฐานการมัดย้อมผ้าทอธรรมชาติ ได้แก่ ลายแสงแรก และลายอุตสาหะ ฐานการทำไม้กวาดจากดอกหญ้าหางเสือ ฐานการแปรรูปข้าวด้วยครกมอง ด้วยข้าวหอมแดง ซึ่งเป็นข้าวเฉพาะถิ่น และ ฐานสมุนไพรพื้นบ้าน

8.2 มีการจัดกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยว และศึกษาดูงาน

8.3 มีมีคุณเทศก์ในการแนะนำกิจกรรมตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

9. ด้านความยั่งยืนของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

9.1 มีแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชัดเจน และปลูกฝังให้คนในชุมชนให้รักษาและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยคนในชุมชนมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การรักษาทรัพยากรป่าไม้และอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านใช้ในการหาอาหารและสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าได้อย่างยั่งยืน

9.2 สร้างความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับนักท่องเที่ยว มีการทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาชมในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ฐานสมุนไพรพื้นบ้าน ที่มีสมุนไพรต่าง ๆ ที่มีสมุนไพรท้องถิ่นมากมายที่ขึ้นตามบ่อน้ำมากกว่า 50 ชนิด โดยเป็นมีสะพานไม้ทอดยาวไปตามเส้นทางเพื่อให้นักท่องเที่ยวไม่เดินออกนอกเส้นทางเพื่อเป็นการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม่ให้ถูกทำลายได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาศักยภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการศึกษา พบว่า ศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (บ้านชะจอม) มี 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านวัตถุดิบและแรงงานในกระบวนการผลิต

1.1 มีความได้เปรียบทางด้านผลิตภัณฑ์ เนื่องจากมีวัตถุดิบทางธรรมชาติที่มาจากในชุมชน โดยมีการผสมผสานกับภูมิปัญญาของคนในชุมชน ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น ผ้ากาบบัวลายแสงแรก ซึ่งเป็นลายที่มีที่มาจากแสงพระอาทิตย์ที่ขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศไทยที่ ตำบลผาชนะได อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ที่นำมาทำทั้งผ้าพันคอ เสื้อผ้า กระเป๋า โดยสีที่ใช้จะเป็นสีจากเปลือกไม้ธรรมชาติของในชุมชน นอกจากนี้ยังมียาสมุนไพรสดแสงแรก น้ำมะม่วงหิมพานต์ และน้ำพริกมะม่วงหิมพานต์

1.2 มีความได้เปรียบทางด้านแรงงาน เนื่องจากเป็นแรงงานจากคนในชุมชนทั้งหมด และแรงงานส่วนใหญ่มีทักษะความเชี่ยวชาญและความพิถีพิถันในการผลิตสินค้า

2. ด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

2.1 ผลิตภัณฑ์มีความเป็นมาตรฐาน ได้รับการรับรองจาก กรมการพัฒนาชุมชน โดยได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือ OTOP (หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์)

2.2 ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และคนในชุมชนร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์และในด้านอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

2.3 มีการฝึกทักษะความชำนาญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้กับคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น การอบรมเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ และการศึกษาดูงาน

3. ด้านการสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน

3.1 ผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งหมดมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

3.2 มีความได้เปรียบทางด้านของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เนื่องจากคนในชุมชนที่ผลิตสินค้า มีทั้งคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า ในการคิดค้นเพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาด

3.3 มีการส่งเสริมการเรียนรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้กับคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น การอบรมเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ และการศึกษาดูงาน

3.4 มีศูนย์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมัดย้อมจากธรรมชาติหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) ที่มีการแสดงสินค้าให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ทั้งที่มาเพื่อศึกษาความรู้ในด้านการทอผ้า การมัดย้อมผ้า และยังสามารถจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาศักยภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการศึกษา พบว่า ศักยภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1. ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ

1.1 มีการประชาสัมพันธ์ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น โครงการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จากกรมการพัฒนาชุมชน ที่ทำให้หมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแลนด์มาร์คแห่งใหม่ให้กับจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผู้ที่มาท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะซื้อผลิตภัณฑ์จากชุมชนกลับไป เพื่อนำไปทั้งเป็นของฝาก และนำไปใช้เองอีกด้วย

1.2 มีการแสดงสินค้ายังศูนย์การแสดงผลสินค้าต่าง ๆ เพื่อนำไปสินค้าไปจำหน่าย และที่ประชาสัมพันธ์ถึงแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม)

1.3 มีการจัดจำหน่ายสินค้าทางออนไลน์ผ่านช่องทางของหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

1.4 มีการช่วยเหลือในด้านเงินทุนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานภาครัฐ

1.5 การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์

1.6 การวิจัยและพัฒนาความต้องการของตลาด

2. ความร่วมมือจากหน่วยงานภาคเอกชน

2.1 มีการประชาสัมพันธ์จากผ่านข่าวท้องถิ่น ทั้งในด้านของจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ และการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม)

2.2 มีการช่วยเหลือในด้านเงินทุนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานภาคเอกชน

2.3 การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์

2.4 การวิจัยและพัฒนาความต้องการของตลาด

3. ความร่วมมือจากสถาบันการศึกษา

3.1 การมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เข้ามาศึกษาดูงาน ที่หมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) เป็นจำนวนมาก ทำให้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางช่องทางออนไลน์บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น YouTube, Facebook, Instagram และ Twitter ซึ่งส่งผลให้ผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

3.2 มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับสถานศึกษา เพื่อปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น และเพิ่มกลุ่มเป้าหมายของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

4. ความร่วมมือจากคนในชุมชนหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม)

4.1 คนในชุมชนมีความสามัคคีกัน มีจุดมุ่งหมายเดียวกันเพื่อพัฒนาชุมชน ร่วมกันระดมความคิด วิเคราะห์ศักยภาพปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพที่ยังบกพร่องให้ประสบความสำเร็จ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพของชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) แบ่งออกเป็น 9 ด้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การท่องเที่ยวในชุมชนนั้นมีศักยภาพหลายด้าน ซึ่งต้องยอมรับว่าในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งในชุมชนต่าง ๆ นั้น มีธรรมชาติหรือแหล่งวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นและทรงคุณค่าต่อการศึกษาและเยี่ยมชม มากกว่านั้น ในชุมชนที่มุ่งเน้นความมีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะตัวจะสามารถสร้างความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่าแหล่งท่องเที่ยวทั่วไป ซึ่งหากมองในเชิงการท่องเที่ยววิถีถิ่นนั้น หากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนคงไว้ซึ่งความมีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะตัวแล้ว การนำวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับความดั้งเดิม จะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนมีความน่าสนใจและความโดดเด่นมากขึ้น ทั้งในด้านการสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ด้วยการต้อนรับจากผู้นำชุมชน และคนในชุมชนอย่างอบอุ่นและเป็นกันเอง สอดคล้องกันกับ ฅนักร ธิพัศัร, ปวีร์สุดา มหาวงค์ และหนึ่งฤทัย บรรดิ (2556) กล่าวว่า ธุรกิจนำเที่ยวมุ่งให้ความสำคัญกับคุณภาพการบริการสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจนำเที่ยวให้มีคุณภาพการบริการที่เป็นเลิศด้วยการตอบสนองความต้องการของลูกค้าตรงตามคาดหวัง และทันทั่วทั้งที่

สามารถสร้างความประทับใจให้กับลูกค้า และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานของธุรกิจน่าเที่ยว ได้อีกด้วย ในส่วนด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกและที่พัก ที่มีความเหมาะสม เช่น ที่จอดรถเพียงพอ ป้ายนำทางที่ชัดเจน มีความสะดวกสบายให้แก่แก่นักท่องเที่ยว สอดคล้องกันกับ อรรถวิท ศิลาน้อย, ญัฐพงษ์ ฉายแสงประทีป, วันทกาญจน์ สิมาริโรจน์ และวัฒนา ทนงค์แสง (2562) กล่าวว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความความต้องการป้าย และสัญลักษณ์ รองลงมา พื้นที่ภายนอกที่จอดรถ และทางข้ามถนน ในขณะที่อาหารพื้นถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นถิ่น มีวัตถุดิบของอาหารตามฤดูกาล ทำให้อาหารมีความหลากหลาย สอดคล้องกับ ปวิธ ต้นสกุล (2562) กล่าวว่า การสร้างสรรค์อาหารที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชนจะต้องใช้วัตถุดิบที่มีเฉพาะถิ่น เหมาะสมกับฤดูกาลต่าง ๆ โดยมีวัตถุดิบหลักและรสชาติที่แตกต่างกันในแต่ละรายการอาหาร นอกจากนี้กิจกรรมการเรียนรู้การทำอาหารท้องถิ่นในชุมชน การคัดสรรและหาวัตถุดิบจากชุมชนเพื่อประกอบอาหารทานเอง เป็นการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวและเกิดความภูมิใจและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมได้อีกด้วย สอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนที่โดดเด่น โดยใช้การสอดแทรกวัฒนธรรมต่าง ๆ ผ่านการทำกิจกรรมภายในชุมชน เพื่อสร้างการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยว สอดคล้องกันกับ กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรัณยา แสงลิ้มสุวรรณ (2555) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการพัฒนาในการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่โดยแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้เข้าชม ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นการเดินทางไปสู่ประสบการณ์และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตที่อาจจะพบเห็นได้ยากในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างความประทับใจพร้อมกับสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ช่วยกันอนุรักษ์สืบทอดและถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนต่อไป ในขณะที่ความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม มีการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว รวมทั้งมีมัคคุเทศก์นำทางและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง สอดคล้องกันกับ ภัทธชนม์ รัชตะหิรัญ (2558) กล่าวว่า นักท่องเที่ยวไทยมีความต้องการมากที่สุดในเรื่อง มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นธรรมชาติสวยงาม น่าประทับใจ และมีแหล่งท่องเที่ยวมีภูมิอากาศที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวและมีการจัดข้อมูลรายละเอียดการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและศาสนสถาน ก็มุ่งเน้นให้วัดภายในชุมชนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรม และการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาทำบุญ เรียนรู้ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ สอดคล้องกันกับ พระจันงค์ สมไผ่, ยุภาพร ยุภาส และภักดี โพธิ์สิงห์ (2563) กล่าวว่า บทบาทด้านการท่องเที่ยวของวัดมีมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับกิจกรรมของวัดมากขึ้น เช่น ศึกษาความเป็นมา ชมศิลปกรรม นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญทำทานตามความเชื่อ เป็นต้น แต่สิ่งที่สำคัญมากของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนก็คือ การบริหารจัดการภายในชุมชน ที่มีการวิเคราะห์ศักยภาพทั้งด้านบุคคล ตามความถนัดของคนในชุมชน และด้านศักยภาพของชุมชนอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนา

ความรู้ ความสามารถให้กับคนในชุมชนอยู่เสมอ สอดคล้องกันกับจุฬามณี แก้วโพนทอง, ทรงพล โชติกเวชกุล, ปัญญา คล้ายเดช และพระสุนทร ชำกรม (2561) กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลวความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน โดยการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง ชุมชนควรมีการเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อชุมชนจะได้เป็นชุมชนที่น่าอยู่มีความสุข และมีการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนเป็นเครือข่ายขยายผลเพื่อการพัฒนาทั่วทั้งประเทศ ทั้งนี้ก็เพราะการจัดกิจกรรมภายในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งชุมชนมีการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ตามขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาของชาวบ้านในชุมชน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว สอดคล้องกันกับ ปุณยวีร์ วิเศษสุนทรสกุล และคณะ (2563) กล่าวว่า ชุมชนมีการสร้างกิจกรรม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนมีการนำเอกลักษณ์ของชุมชนที่เกิดจากทรัพยากรหรือวัฒนธรรมของชุมชนมาสร้างกิจกรรม เพื่อให้เกิดความความยั่งยืนต่อการการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุด โดยมีการปลูกฝังให้คนในชุมชนรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ และมีการสร้างแผนการอนุรักษ์ธรรมชาติของชุมชนอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกันกับ พรชัย เพียรพล (2559) กล่าวว่า ชุมชนที่ศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติต่อวิถีการดำรงชีวิตเป็นสำคัญ และได้กำหนดมาตรการในการท่องเที่ยว เพื่อป้องกันทรัพยากรธรรมชาติในการท่องเที่ยวและเกาะป้องกันเหตุที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาศักยภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) มี 3 ด้าน คือ ด้านวัตถุดิบและแรงงานในกระบวนการผลิตมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ชุมชนและการสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก ศักยภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวจะเกิดจากวัตถุดิบที่นำไปผลิต ผ่านกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐานและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งชุมชนและผู้ประกอบการจะต้องสร้างมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวที่ โดยวัตถุดิบนำมาจากธรรมชาติของชุมชนและแรงงานที่มาจากคนในชุมชนทั้งหมด จะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทำให้ผลิตภัณฑ์มีความพิถีพิถันและมีความสวยงามเนื่องจากมีความเชี่ยวชาญในกระบวนการผลิต สอดคล้องกันกับ Porter (1990) กล่าวว่า ความได้เปรียบทางการแข่งขัน เกี่ยวข้องกับการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้สูงกว่าคู่แข่ง องค์กรต้องสร้างความแตกต่าง 3 ด้าน ได้แก่ การเป็นผู้นำด้านต้นทุน การสร้างความแตกต่างเฉพาะส่วน และมุ่งเน้นการตลาดเฉพาะส่วน นอกจากนี้ McLagan (1997) กล่าวว่า ความสามารถทางการแข่งขันจะต้องพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ให้กับคนในองค์กร จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จ ในส่วนของมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้มาตรฐาน เช่น ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ OTOP

นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้ากับภาคส่วนต่าง ๆ สอดคล้องกันกับ พัชสิริ ชมพุดำ (2553) กล่าวว่า คุณภาพของสินค้าและผลิตภัณฑ์ รวมถึงการบริหารจัดการองค์กร เพื่อสร้างความพึงพอใจกับลูกค้า อันจะนำมาซึ่งความเป็นหนึ่งของรัฐกิจ และช่วยเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันของตลาดได้ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2559) ที่กล่าวว่า การส่งเสริมผลิตภัณฑ์สินค้าให้ได้มาตรฐานรองรับความต้องการของตลาด เพื่อพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน สร้างมูลค่าเพิ่ม และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันได้ มากกว่านั้น การสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่าในชุมชน เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ และแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน สอดคล้องกับสำนักเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2555) กล่าวว่า จะต้องแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนา รวมไปถึงการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และจิตพนธ์ ชุมเกตุ (2560) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น ควรสื่อให้เห็นถึงผลิตภัณฑ์ที่เกิดมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ได้ ทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นดูมีคุณค่า มีมาตรฐาน มีเอกลักษณ์โดดเด่นเน้นเรื่องราว

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาศักยภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (บ้านชะจอม) อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผลการศึกษา พบว่า ศักยภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯ (บ้านชะจอม) ประกอบด้วยความร่วมมือจาก 4 ส่วน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และคนในชุมชน ซึ่งบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์ผ่านโครงการต่าง ๆ การพัฒนาการตลาดออนไลน์ การพัฒนาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชน การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ การวิจัยเพื่อศึกษาความต้องการของตลาด และการช่วยเหลือทางด้านเงินทุน ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนและพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ จำเป็นจะต้องเกิดจากความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและคนในชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการประสานความร่วมมือกันในการขับเคลื่อนนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน เพราะการท่องเที่ยวในชุมชนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่ม การส่งเสริมชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและดึงดูด ซึ่งการจะก้าวไปถึงจุดนั้นได้จำเป็นต้องได้รับการประสานความร่วมมือจากทั้งหน่วยงานราชการที่คอยดูแลและขับเคลื่อนด้านนโยบายภาครัฐ ในขณะที่ภาคเอกชนเองก็ต้องนำเสนอทั้งบริการและสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่ดีมีคุณภาพ ส่วนสถาบันการศึกษาก็มีหน้าที่ในการส่งเสริมการศึกษาและวิจัยค้นหาแนวทางต่าง ๆ ที่จะช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนได้ ส่วนคนในชุมชนเองก็ต้องเป็นเจ้าบ้านที่ดีและให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ด้วยน้ำใจไมตรีและเป็นมิตร สอดคล้องกันกับ อานิสงค์ โอทาตะวงศ์ (2557) กล่าวว่า หน่วยงานราชการในระดับนโยบาย ควรจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรม

หรือโครงการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต วัลย์พร สุขปลั่ง, ศุภกัญญา เกษมสุข และอัญญาณี อดทน (2562) กล่าวว่า บทบาทสำคัญของภาครัฐประกอบด้วย 5 บทบาท ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวสาธารณะ และการวางแผน นอกจากนี้ นิชนันท์ อ่อนรัตน์ (2561) กล่าวว่า การประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ จะช่วยให้กิจกรรมต่าง ๆ พัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน

ในส่วนของผู้วิจัยมองว่า การท่องเที่ยวในชุมชนจะเกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดความยั่งยืนได้นั้น จะต้องเกิดขึ้นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ซึ่งเป็นผู้ดูแลและออกนโยบาย ส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาพรวม รวมถึงมีหน่วยงานในพื้นที่ที่มีส่วนในการขับเคลื่อนนโยบายด้านการท่องเที่ยวและการขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ในขณะที่ภาคเอกชนเองในฐานะผู้ประกอบการ จำเป็นต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งการให้บริการอย่างมีคุณภาพ การผลิตสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวที่มีมาตรฐาน การไม่เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงการสร้าง ความประทับใจให้เกิดกับบริการและสินค้าต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับการบริการการท่องเที่ยวในชุมชน มากกว่า นั้น สถานศึกษาเองยังต้องมีบทบาทและหน้าที่ในการให้ความร่วมมือกับทั้งภาครัฐและเอกชนในการ พัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งในมิติด้านการศึกษา วิจัยและนำผลการวิจัยไปสู่การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวใน ชุมชนอย่างจริงจัง ทั้งนี้ก็เพื่อให้การท่องเที่ยวในชุมชนมีแนวทางในการพัฒนาที่ชัดเจนและได้รับการรับรอง จากผลการศึกษาที่เป็นเชิงวิชาการ และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ในส่วน ของภาคประชาชนในท้องถิ่น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับ ผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนั้นคนในชุมชนก็ต้องเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีไมตรีจิตต่อ นักท่องเที่ยวและเต็มใจที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวทุกคนที่เดินทางเข้ามา ดังนั้น ไม่ว่าการท่องเที่ยวในชุมชน จะเป็นประเภทใดก็ตาม การพัฒนาศักยภาพของทั้งชุมชน สินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จะต้องเกิดจากการมี ส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ถ้าหากทุกฝ่ายเหล่านี้สามารถที่จะประสานความร่วมมือกันเพื่อ ขับเคลื่อนและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นเนื้อเดียวกันได้แล้ว ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างแน่นอน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับด้านบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือบรรจุภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ ร่วมกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อความยั่งยืนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
2. ควรมีการเพิ่มการประชาสัมพันธ์มากขึ้น โดยให้หน่วยงานของภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์โดยผ่านทางสินค้า หรือผลิตภัณฑ์อาจจะในรูปแบบของข้าวสวย ที่มี QR Code ที่มี Link ที่แสดงถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเพิ่มการรับรู้และการดึงดูดนักท่องเที่ยวมายังชุมชน
3. ผลิตภัณฑ์ชุมชนส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่มุ่งเน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายเป็นวัยกลางคน - วัยผู้สูงอายุ ภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ควรศึกษาวิจัยเพื่อปรับเปลี่ยนให้เป็นที่ต้องการของกลุ่มวัยอื่น ๆ ด้วย เพื่อเป็นการขยายการตลาดออกไป

รายการอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). *คู่มือบริหาร โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2563). 9 แนวโน้มใหม่ในอนาคตการท่องเที่ยว. วันที่ค้นข้อมูล 22 มิถุนายน 2565, เข้าถึงได้จาก https://api.tourismthailand.org/upload/live/content_article_file/20603-15378.pdf.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2564). *สถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศไทย รายจังหวัด ปี 2564*. วันที่ค้นข้อมูล 22 มิถุนายน 2565, เข้าถึงได้จาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=630
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). *แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. วันที่ค้นข้อมูล 22 มิถุนายน 2565, เข้าถึงได้จาก http://www.oae.go.th/download/journal/development_plan2559.pdf
- กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรีนยา แสงลิ้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*, 32(4), 139-146.
- เจมจิรา หนองเป็ด, สุวภัทร ศรีทองแสง และยุวดี จิตต์โกศล. (2562). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานีที่สอดคล้อง กับพฤติกรรมของผู้มาเยือนชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารศิลปศาสตร์*, 15(2), 276-338.
- ครรชิต มาระโกษณ์, รัชฎาพร วงษ์โสพนากุล, ภาณุวัฒน์ ชัมมิกนันท์, ไตรภพ โคตรรวงษา, ทักษิณา สมบูรณ์, กรรณิกา สุภาภา และจุฑาพร แก่นอ้วน. (2561). การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารราชชนก*, 9(2), 79-81.

จิตพนธ์ ชุมเกตุ. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จุฬามณี แก้วโพนทอง, ทรงพล โชติกเวชกุล, ปัญญา คล้ายเดช และพระสุนทร ชำกรม. (2561).

การบริหารจัดการชุมชนเพื่อความยั่งยืน. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 18(1), 263-273.

ชูศักดิ์ อินทมนต์. (2562). รูปแบบและกระบวนการในการบริหารจัดการนวัตกรรมการท่องเที่ยว. ปรัชญาคุณูปบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการสาธารณะ, วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ณภัทร ทิพย์ศรี, ปวีร์สุตา มหาวงค์ และหนึ่งฤทัย บรรดิ. (2556). คุณภาพการบริการของธุรกิจนำเที่ยวที่มีต่อความประทับใจของนักท่องเที่ยวชาวยุโรปในจังหวัดเชียงราย. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, 8(1), 8-19.

นิชนันท์ อ่อนรัตน์. (2561). นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี.

วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์, 4(2), 228-241.

ปรัชญา เวสารัชช์. (2544). การนำเสนองานที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

ปวิธ ต้นสกุล. (2562). แนวทางการส่งเสริมอาหารพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอาหาร กรณีศึกษาชุมชนขนาดนา อำเภอปากพะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 9(1), 81-92.

บุญยวีร์ วิเศษสุนทรสกุล, ขวลิษฐ์ ณ ถลาง, ชมพูนุช จิตติถาวร และ สหพันธ์ ตั้งเบญจสิริกุล. (2563).

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 10(3), 22-33.

พรชัย เพียรพล. (2559). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเหล่าในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

พรรณิภา ชาวคำ, ปรีพรรณ์ แก้วเนตร, ณฐมน สังวาล, งามนิจ แสนนาพล และภูวนารถ ศรีทอง. (2561).

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเข้าสู่ตลาดธุรกิจโรงแรม จังหวัดเชียงราย. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 12(1), 165-182

พรหมลิขิต อูรา และพิชญพร ศรีบุญเรือง. (2563). สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของทายาทมัลลกุลเทศก์ท้องถิ่นสำหรับชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(1), 120-134.

พระจำนงค์ ผมไผ่, ยุภาพร ยุภาส และภักดี โพธิ์สิงห์. (2563). วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(5), 158-170.

- พัชรี ชมพุกา. (2553). การประเมินขีดความสามารถของอุตสาหกรรมงานขึ้นรูปความเที่ยงตรงสูงโครงการศึกษาการจัดทำแผนแม่บทอุตสาหกรรมงานขึ้นรูปความเที่ยงตรงสูง. วันที่ค้นข้อมูล 3 สิงหาคม 2565, เข้าถึงได้จาก library.dip.go.th/multim4/eb/EB%20124.7.doc.
- ภัทรชนม์ รัชตะหิรัญ. (2558). ปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวกของโฮมสเตย์ที่มีผลต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวไทยที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการโรงแรมและการท่องเที่ยว, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสยาม.
- วลัยพร สุขปลั่ง, ศุภกัญญา เกษมสุข และอัญญาณี อุดทน. (2562). บทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอย่างยั่งยืนในพื้นที่น้ำตกแก่งลำดวน อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารการจัดการและการพัฒนา, 6(1), 79-96.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2556). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. ขอนแก่น: คลังนาโนวิทยา.
- ศศิชา หมดมลทิล. (2562). ท่องเที่ยวโดยชุมชนวิถีสู่ความยั่งยืน: หน่วยวิเคราะห์เศรษฐกิจฐานรากส่วนเศรษฐกิจฐานรากศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน. วันที่ค้นข้อมูล 22 มิถุนายน 2565, เข้าถึงได้จาก https://www.gsbresearch.or.th/wp-content/uploads/2019/10/GR_report_travel_detail.pdf
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2563). แผนพัฒนาภาค พ.ศ. 2560-2565 (ฉบับทบทวน). วันที่ค้นข้อมูล 22 มิถุนายน 2565, เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10196&filename=index
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2555). คู่มือการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน. วันที่ค้นข้อมูล 3 สิงหาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <http://smce.doae.go.th/>
- สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน. (2564). OTOP นวัตกรรมคืออะไร. วันที่ค้นข้อมูล 3 สิงหาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <https://cep.cdd.go.th/otop>
- อรรถวิท ศิลาน้อย, ญัฐพงษ์ ฉายแสงประทีป, วันทกาญจน์ สิมารโจน์ และวัฒนา ทนงค์แพง. (2562). ความต้องการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพระบรมมหาราชวัง สำหรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 10(2), 130-143.
- อรัญญ์ กักพล. (2552). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2560). CBT ทำอย่างไรให้ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: องค์การมหาชน.

CHAPTER 3

อานิสงค์ โอทาทะวงศ์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดง ในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัย*, 25(1), 47-53.

McLagan, P. A. (1997). Competencies: The Next Generation. *Training & Development*, 51(4), 40-47.

Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press.